# ԹԷՈԴԻԿԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ
# ԱՐԱՐԱՏ ՔՐԻՍԵԱՆԻՆ

*ՋԱՀԱԿԻՐ* ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Գ.

ԳԱՀԻՐԷ
2016

# ԹԷՈԴԻԿԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԱՐԱՐԱՏ ՔՐԻՍԵԱՆԻՆ

Խմբագիր՝ Հ. Աւագեան

*ՋԱՀԱԿԻՐ* ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Գ.

ԳԱՀԻՐԷ
2016

*Ջահակիր* շաբաթաթերթ
Տնօրէն եւ խմբագիր՝ Մարտիրոս Պալաեան
Խմբագրական խորհրդատու՝ Հայկ Աւագեան

Այս գրքոյկը հրատարակուած է սահմանափակ տպաքանակով։
Ան չէ նախատեսուած վաճառքի համար։ Անվճար կը տրամադրուի
գրադարաններուն եւ նիւթով հետաքրքրուողներուն։

Ստանալու համար դիմել՝
tchahagir@journalist.com

# ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

# ՆԱԽԱԲԱՆ

ՀԱՅԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

Ներկայ դարասկզբին, եգիպտահայ մամուլի մը պատասխանատուները՝ տեղի սղութեան պատճառով, որոշեցին ձերբազատուիլ ամբողջ սենեակ մը գրաւած ձեռագիր տրցակներէ եւ կարգ մը պարբերականներէ:

Բարեկամի մը ահազանգին շնորհիւ փութացի խմբագրատուն: Ամբողջ նիւթերը կուտակուած էին միջանցքը եւ կը սպասէին աղբահաւաքին: Ժամանակ կար զանոնք մանրամասն աչքէ անցընելու: Ձեռագիրներուն մեծ մասը կը կազմէին տուեալ մամուլին մէջ տպագրուած յօդուածներուն ինքնագիրները: Այնտեղ, սակայն, գտայ հետեւեալ երեք ձեռագիրներուն ծրարները.

ա.-Արփիար Արփիարեանի անձնական ծրարը, ուր կը գտնուէին Արշակ Չօպանեանի, Լեւոն Բաշալեանի, Տիգրան Արփիարեանի եւ այլոց նամակները՝ ուղղուած Ա. Արփիարեանին:

բ.-Թէոդիկի նամակները՝ ուղղուած Արարատ Քրիսեանին:

գ.-Միքայէլ Կիւրճեանի ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններու սեւագրութիւնները:

Այս երեք թղթածրարները փոխադրեցի բնակարանս եւ անձնական գործածութեան համար կատարեցի առաջին երկուքին ամբողջական համակարգիչային պատճէնահանումը (scan): 2001-ին, Արփիարեանի եւ Կիւրճեանի ծրարները անձամբ յանձնեցի Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, իսկ Թէոդիկը՝ նոյնպէս անձամբ, Փարիզի Նուպարեան Մատենադարան:

Ստորեւ հրատարակութեան կը յանձնեմ Թէոդիկի ծրարը ամբողջութեամբ: Այնտեղ կը գտնուին Թէոդիկի ձեռագիրով գրուած 13 նամակ եւ 3 բաց նամակ (postcard), բոլորն ալ հասցէագրուած Արարատ Քրիսեանին: Անոնցմէ 15-ը ուղարկուած են Գահիրէ (Հելիոպոլիս), մէկը՝ Փարիզ (6 Յուլիս 1926 թուակիր նամակը):

Արարատ Քրիսեան (1897, Պոլիս - 1965, Գահիրէ) 24 տարեկան փոքր էր Թէոդիկէն (1873, Պոլիս - 1928, Փարիզ): Նամակներէն կարելի է իմանալ, որ

իրենց մտերիմ ծանօթութիւնը կայացած է 1925-ին, Գորֆուի մէջ, հաւանաբար Քրիսեանի ամառնային արձակուրդին ժամանակ։ 1925-էն սկսեալ մինչեւ Թէոդիկի վախճանը երկուքին միջեւ տեղի ունեցած է նամակագրութիւն։ Քրիսեանի նամակները չեն յայտնաբերուած։

Թէոդիկի նամակները յաջորդաբար ուղարկուած են երեք քաղաքէ՝ Գորֆու (1925), Նիկոսիա (1926-1927)՝ ուր գացած էր դասաւանդելու Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ, եւ Փարիզ (1928)՝ ուր անցուցած էր իր կեանքի վերջին ամիսները։

Բացի մէկ նամակէ (6 Ապրիլ 1927 թուակիր), 12 նամակներուն պահարանները չեն պահպանուած։

Բացի վերջին երկու հատէն, մնացած բոլոր 14 նամակներուն եւ բաց նամակներուն վրայ Քրիսեան իր ձեռագիրով աւելցուցած է ստացման թուականը։

Ծրարին մէջ կը գտնուին նաեւ խառնիճաղանճ ձեռագիրով աւելցուած երկու թերթ (չորս էջ), գրուած անյայտ ձեռագիրով։ Առաջին թերթը կը պարունակէ գունաւոր տարբեր մելաններով գրուած, քանիցս խազուած ու նորէն գրուած բացատրութիւններ, որոնք երբեմն դարձած են գրեթէ անընթեռնելի։ Այստեղ կարելի է ուրուագծել կենսագրական տեղեկութիւններ Թէոդիկի մասին։ Գրութեան սկիզբը կը գտնուի ընթեռնելի մնացած պարբերութիւն մը. «Այս պատառիկներուն բնագիրը ինծի յանձնեց Գահիրէի Ազգ. Վարժարաններու մարմնակրթութեան բազմավաստակ մանկավարժ ուսուցիչ՝ Ողբ. Արարատ Քրիսեանի այրին՝ Տիկ. Գեղանոյշ, Եգիպտոսէն չմեկնած։» Ո՞վ է այս «ինծի»-ն, կը մնայ անյայտ։

Ջնջուած գրութիւններուն ընդմէջէն կարելի է կարդալ նաեւ հետեւեալը. «Անտարակոյս որ Թէոդիկի նշխարներուն վերջին հանգրուանը պիտի ըլլայ մայր հայրենիքը։» Կը նշանակէ, որ այս անյայտ անձը ձեռագիրները պահեստի համար ժամանակաւորապէս թողած էր մամուլի խմբագրատունը, իբրեւ ապահով վայր։

Երկրորդ թերթին երկու էջերը մատիտով ու կարմիր չոր մելանով գրուած ու սրբագրուած սեւագիր ոչ-ամբողջական ծանօթագրութիւններ են կապուած նամակներուն հետ։ Անանուն հեղինակը թուագրած է 30 ծանօթագրութիւն, որոնց հետ կապուած կարմիր մելանով համապատասխան թուանշաններ աւելցուցած բուն ձեռագիր նամակներուն եւ բաց նամակներուն վրայ։ Այդ անյայտ ձեռագիրով թուանշանները կարելի է տեսնել ստորեւ հրատարակուած ձեռագիրներու պատճէններուն վրայ։ Հրատարակութեանս համար օգտագործած եմ այս ծանօթագրութիւններէն քանի մը հատ։

Ամբողջական պատկեր մը տուած ըլլալու համար, յարմար դատեցի նախ հրատարակել Արարատ Քրիսեանի կենսագրութիւնը, գրուած տոքթ. Շաւարշ Քրիսեանի (Արարատ Քրիսեանի որդին) կողմէ եւ հրատարակուած հետեւեալ գիրքին մէջ. *Յուշամատեան Արարատ Քրիսեանի, մահուան 40-ամեակ, իր կէս դարու կրթական վաստակը*, պատրաստեց տոքթ. Շաւարշ Ա. Քրիսեան, Լոս Անճելըս, 2005, էջ 13-17:

Նամակները կը ներկայացնեմ երկու տարբերակով՝ բնագիրին մեքենագիր խմբագրութիւնը եւ ինքնագիր ձեռագիրին պատճէնը:

# ԱՐԱՐԱՏ ՔՐԻՍԵԱՆ
## Կենսագրական գիծեր

ՏՈՔԹ. ՇԱՒԱՐՇ Ա. ՔՐԻՍԵԱՆ

Ծնած էր 20 Հոկտեմբեր 1897-ին Պէշիկթաշ, Կոստանդնուպոլիս: Անդրանիկ եւ միակ մանչ զաւակն էր Տոքթ. Լեւոն եւ Անժէլ (Շէօհլաեան) Քրիսեաններուն, ու եղբօրորդին՝ թրքահայ մարզական ու մարմնակրթական շարժման մեծ ռահվիրայ Շաւարշ Քրիսեանին: Ունէր երկու քոյր:

Հայկական միակ ուսումը կը ստանայ Մաքրուհեան Վարժարանի մանկապարտէզէն ներս: Հայրը, որ Ելտըզի արքունիքի պալատականներէն շատերուն բժիշկն էր, իր երեք զաւակները 1907-ին կը յանձնէ Պոլսոյ Գերմանական Երկրորդական Վարժարան (Deutsche Oberrealschule) ուրկէ Արարատ շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1917-ին: Արարատի ապագան կարծես մեծ չափով կ'որոշուի այստեղ: Կազմակերպիչ ու մարզական իր կարողութիւններուն բերմամբ կ'ընտրուի նոյն վարժարանին աշակերտական մարզական ակումբին ատենապետ ու մարզիչ, ու երբ վարժարանին մարմնակրթութեան գերմանացի ուսուցիչը Ա. համաշխարհային պատերազմին պատճառաւ կը վերադառնայ Գերմանիա, Արարատ կը փոխարինէ զինք՝ բարձրագոյն կարգերուն համար: Այսպէսով կը սկսի դաս տալ նոյնիսկ իրմէ երեց ուսանողներուն:

Արարատ 1911-էն 1915 հասակ կը նետէ իր հօրեղբօր՝ Շաւարշին շունչին ու շուքին ներքեւ, զայն կ'ունենայ որպէս իր առօրեայ ուղեցոյց ու մտատիպար՝ մինչեւ անոր նահատակութիւնը 1915-ի Ապրիլին: Յետպատերազմեան խառնակ տարիներուն, մինչ ինք կը ծրագրէր բժշկութեան ճամբան ընդգրկել, իր հօր նախաձեռնութեամբ կը սկսի «առժամաբար» որպէս մարմնակրթանքի ուսուցիչ դասաւանդել Նոր Դպրոցէն, շուտով նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց ու Եսայեան վարժարաններէն ներս: 1920-ին Տայեան ու վերջապէս 1921-ին Կեդրոնական վարժարաններուն եւս մարմնակրթանքի ուսուցիչը կը նշանակուի: Այս պաշ-

տօնները կը շարունակէ վարել մինչեւ 1922-ի ամառը երբ մասնագիտանալու համար կը մեկնի Պեռլին։

Նոյն ժամանակամիջոցին այդ պաշտօններուն զուգահեռ Քրիսեան կը նշանակուի նոր հիմնադրուած բայց արդէն 4000 անդամ հաշուող Հ.Մ.Ը.Մ.ի Պոլսոյ Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եւ ատենապետ՝ անոր Շուէտական Մարմնամարզի յանձնախումբին։ Միաժամանակ կը նշանակուի Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդի քննիչ, անկէ որպէս մասնագէտ ուսուցիչ վկայուելէ ետք։ Կը ստանձնէ նաեւ Յովհաննէս Հինդլեանի Նոր Դպրոցի սկաուտական խումբին սկաուտապետի պատասխանատուութիւնը։

Կեանքի իր ուղին այլեւս աւելի յստակ՝ 1922 Հոկտեմբերին ան կը հասնի Պեռլին, Գերմանիոյ Մարմնակրթանքի Բարձրագոյն Վարժարանէն ու, անոր զուգահեռ, Kirchberg Institut für Physiotherapieէն ներս մասնագիտանալու, որպէս առաջին հայ ուսանողը այդ հիմնարկներուն։ Պոլսէն ստացած իր փորձառութեան շնորհիւ շատ արագ կը յառաջանայ, շուտով իրեն կը յանձնուի Պեռլինի պետական մանկամսուրներու հիւանդապահուհի-քոյրերուն որոշակի ուսուցումը ու Վիէննայի համալսարանէն յատուկ առաքելութեամբ եկած խումբ մը բժիշկ-բժշկուհիներու մասնակի մարզումը։ Շուտով կ'ընկերակցի Kirchberg Institutի հիմնադիր ու Պեռլինի համալսարանի դասախօս Prof. Franz Kirchbergի դասախօսական շրջագայութեանց՝ որպէս անոր օգնականը։

Էսթոնիոյ կառավարութիւնը 1923-ի կէսին Prof. Kirchbergը Թալին կը հրաւիրէ պետական բժշկական համալսարանին Physiotherapyի ճիւղը արդիական ձեւով կազմակերպելու պաշտօնը ստանձնել։ Kirchberg իր կարգին Քրիսեանին կ'առաջարկէ այդ պաշտօնը երբ այս վերջինը նոյն այդ օրերուն "Honors"ով կը վկայուի իր հիմնարկէն։ Գրեթէ միաժամանակ հրաւէր կու գայ Գահիրէէն՝ Գալուստեան Ազգ. Վարժարանէն ներս դասաւանդելու։ Յետպատերազմեան Գերմանիոյ մէջ հետզհետէ վատթարացող տնտեսական կացութիւնը կը պարտադրէին ընտրութիւնը չյետաձգել։ Հայկական շրջապատին հեռանկարը երիտասարդ Արարատին համար անդիմադրելի կ'ըլլայ։ 1923-ի Սեպտեմբերին Գալուստեանէն սկսած ու 42 տարիներ՝ մինչեւ իր մահը շարունակուելու սահմանուած իր այնքան բեղուն գործը նաեւ կ'ընդգրկէ Նուպարեան Ազգ. Վարժարանը 1927-էն սկսեալ, Պապ-Էլ-Լուքի Collège des Frèresը 1923-էն 1947, Collège Patriarcal Grec-Catholiqueը 1924-էն 1926, Թաշճեան Երկր. Վարժարանը 1923-էն 1936, ընդմիջումով մը։ Գահիրէի ֆրանսական դեսպանատունը 1939-ի Յունիսին զինք թեկնածու կ'առաջարկէ ֆրանսական կառավարութեան՝ Կրթական Շքանշանի։ Վերահաս Բ. Համաշխարհային պատերազմը սակայն մոռացութեան կը մատնէ այդ առաջադրանքը։

Գալուստեան Վարժարանէն ներս բախտը կ'ունենայ հանդիպելու Պոլսէն ոչ շատ հեռու գտնուող Պարտիզակ հայաբնակ գիւղը ծնած, Եղեռնի ճամբէն անցած բայց իր հօրը յստակատեսութեան շնորհիւ վերապրած հայ երիտասարդուհիի մը՝ Գեղանոյշ Լիլլոզեանին որ նոյնպէս կը դասաւանդէր վարժարանէն ներս։ Յունիս 22, 1928-ին կը կատարուի իրենց պսակադրութիւնը՝ այն ատենուայ Եգիպտահայ Առաջնորդ Թորգոմ Արք. Գուշակեանի ձեռամբ։ Կ'ունենան մէկ մանչ զաւակ մը զոր կ'անուանեն Շաւարշ։

Իր իսկ խոստովանութեամբ, Շաւարշ Քրիսեանէն զատ որպէս ուսուցիչ, բարեկամ կամ գործակից զինք յատկապէս տպաւորած, գուցէ եւ վրան ազդեցութիւն էին թողած Փրոֆ. Dr. Franz Kirchbergը, Պոլսոյ իր յաճախած Գերմանական վարժարանի մարմնակրթանքի ուսուցիչ Paul Mullerը, ՀՄԸՄի հիմնադիրներէն Հայկ Ճիզմէճեանը, պոլսահայ անզուգական մանկավարժներ Յովհաննէս Հինդլեանը՝ հիմնադիրը ու տնօրէնը Հայ Դպրոցին եւ Պօղոս Գէորգեանը՝ տնօրէնը Դպրոցասէր Տիկնանց ու ապա Կիպրոսի Մելգոնեանին, ազգային երեսփոխան ու Եսայեան Աղջկանց Վարժարանի տնօրէն Հայկ Խօճասարեանը, մեծ ու յայտնի թրքաբան Ստեփան Կուրտիկեանը, Պոլսոյ Տայեան Աղջկանց ու ապա նաեւ Գահիրէի Գալուստեան վարժարաններուն տնօրէն Լեւոն Թաշճեանը։

Երիտասարդ տարիներու իր անձնական նախասիրութիւններէն էին եղած երկար հեռաւորութիւն լողալը ու հեծանիւարշաւը, սրինգ նուագելը։ Զինք տեւաբար հմայեցին բոլոր բարձրորակ արուեստները ընդհանրապէս, որոնցմէ սակայն դասական երաժշտութիւնը մնաց իր յստակ նախամեծարը։

Գահիրէի վարժարաններէն ներս պաշտօնավարութեան ընթացքին կը ստանայ բազմաթիւ հրաւէրներ յօդուածներով աշխատակցելու Եգիպտոսի ու այլ հայաշատ երկիրներու հայկական հրատարակութիւններու, նաեւ տալու բանախօսութիւններ Գահիրէի զանազան հայ կազմակերպութիւններու բեմերէն։ Ընդհանրապէս կ'ընդառաջէ, մանաւանդ առաջիններուն։ Իր կենդանութեան խնամքով պահած իր արխիւը յետագայ պարագաներու բերմամբ ներկայիս դժբախտաբար ամբողջական չէ։ Այսպէս, իր գրչին կը պատկանին յօդուածներ ու այլ կարգի գրութիւններ, որոնցմէ օրինակ՝

1.- «Բացօդեայ մարզանք», Թէոդիկի 1927-ի *Տարեցոյց*։

2.- «Կշռական պար», Թէոդիկի 1928-ի *Տարեցոյց*։

3.- «Շաւարշի կեանքէն», Յունաստանի *Նոր սերունդ* թերթի 30 Ապրիլ 1928-ի թիւ։

4.- «Շաւարշ՝ պայքարի մարդը», ՀՄԸՄի Պուլկարիոյ մասնաճիւղին 1936-ին հրատարակած *Նաւասարդական* հատոր։

5.- «Մարզանքն ու իր կարեւորութիւնը», Եգիպտահայ Ուսուցչական Միութեան հրատարակած *Հայ դպրոց*ի 1938-ի Ա. պրակ:

6.- «Մարմնակրթութեան մանկավարժութիւնը», Գրիգոր Գըլճեանի կողմէ 1945-ին լոյս ընծայուած *Գիրք յիշատակարան*:

7.- «Կեանքը եւ մարմնակրթանքը», Գրիգոր Շահլամեանի հրատարակած *Կեանք եւ գիր* պարբերաթերթի 1945-ի Գ. պրակ:

8.- «Շաւարշ Քրիսեան», նոյն պարբերաթերթի նոյն տարուայ Զ. պրակ:

9.- «Մարզիչ դաստիարակէ մը՝ պատանի եւ երիտասարդ մարզիկներուն», ՀՄԸՄի Եգիպտոսի մասնաճիւղին 1946-ին հրատարակած *Յարգանքի յիշատակարան* հատոր:

10.- «Ժիրայր Գանթարճեան դիտուած մեծ ջութակահար եւ երաժշտական մանկավարժի ակնոցով», Գահիրէի *Արեւ* օրաթերթի 23 եւ 24 Փետրուար 1953-ի թիւեր:

11.- «Աշակերտ, պաշտօնակից, մարդ», գրագէտ Արշամ Տատրեանի յիշատակին նուիրուած *Ջահակիր* շաբաթաթերթի 10 Նոյեմբեր 1956-ի բացառիկ:

12.- «Լոյս, սէր, կեանք», Պոլսոյ Նոր Դպրոցի հիմնադրութեան յիսնամեակին առթիւ 1959-ին լոյս տեսած *50 տարուայ կեանք մը* հատոր:

Պոլսոյ *Մարզաշխար*հ պարբերաթերթի Սեպտեմբեր 1922-ի թիւին մէջ «Հայ Կղզիէն Մեծ Կղզի լողալու փորձը» վերնագրով երեւցած է լայն հեռաւորութեան լուղորդի իր փորձառութեան նկարագրականը, նոյնպէս իր գրչէն:

Յարդ անյայտ կը մնայ ճակատագիրն ու արդիւնքը իր ամենածաւալուն գործին որուն ձեռնարկած էր 1960-ին, ըստ երեւոյթին Հայաստանի Ֆիզիքական Կուլտուրայի Պետական Ինստիտուտի հրաւէրով հայ, յատկապէս եգիպտահայ մարմնակրթական շարժման պատմականը գրելու: Գոյութիւն ունեցող ձեռագիր իր նոթագրութիւնը ցոյց կու տայ թէ ինք այդ գործը բաժնած էր հետեւեալ գլուխներուն.

1.- Եգիպտահայ մարզական միութիւններ:

2.- Մարզական պարբերաթերթեր:

3.- Ականաւոր մարզիկներ:

4.- Մարմնամարզիկ ընտանիքներ:

5.- Եգիպտահայ աթլեթիք մրցանիշեր:

6.- Մարմնակրթանքի ուսուցիչներ եւ սպորտի մարզիչներ:

7.- Մարմնակրթութիւնը եգիպտահայ վարժարաններէն ներս:

8.- Սկաուտական շարժումը եգիպտահայոց մէջ:

9.- Հայ մարզաշխարհի անուանի գործիչներ:

Նոյն նոթագրութիւնը կը նշէ նաեւ թէ առաջինէն մինչեւ վեցերորդ գլուխները 1962-ին արդէն առաքուած էին Երեւան։ Գիտենք որ ինք Երեւանէն երբեք չստացաւ ոեւէ ստացագիր/հաստատագիր, ինչ որ իրեն համար մեծ յուսախաբութիւն մը եղաւ։ Յետագային ան անուղղակիօրէն տեղեկացաւ իր առաքման ապահով տեղ հասած ըլլալը։ Սակայն տակաւին կորսուած կը մնայ իր այդ կարեւոր աշխատասիրութեան հետքը։

Հակառակ 1963-էն սկսեալ տակաւ վատթարացող իր առողջութեան, Արարատ Քրիսեան հաստատ մնաց իր պաշտօնին գլուխը թէ՛ Գալուստեան եւ թէ՛ Նուպարեան Ազգ. Վարժարաններէն ներս մինչեւ իր մահը 19 Ապրիլ 1965-ին։ Կատարուեցաւ ազգային յուղարկաւորութիւն՝ սգաւորներու հոծ բազմութեամբ ու իր մարմինը ամփոփուեցաւ Հելիոպոլսոյ Ազգային Գերեզմանատան մտաւորականներու բաժինը ուր կը հանգչի մինչեւ օրս։

# ԹԷՈԴԻԿԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ
# ԱՐԱՐԱՏ ՔՐԻՍԵԱՆԻՆ

## ՆԱՄԱԿ

Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 3 Հոկտեմբեր 1925-ին, Գաhիրէ

Գորֆու, 24 սեպտ. 1925

Սիրելիդ իմ Արարատ

Չըլլա՛յ որ քէն ընես՝ 7 սեպտ. թուակիր անուշիկ նամակիդ պատասխանը թուղթի պատառի մը վրայ գրելուս համար։ Հոսկէ ձեր մեկնումի իրիկունն իսկ հիւանդ եմ ինկած, անհնարին ցաւերով տառապելով, եւ հակառակ բժշկիս խորհուրդին՝ ձեռք կ'առնեմ գրիչս, դողացող մատներովս գրելու համար քեզի։

Աշխատութեանց լծուեր էք վերստին եւ «մերթ ընդ մերթ Քորֆուի գեղեցիկ օրերու յիշատակովը» կ'ապրիք եղեր։ Հապա ի՞նչ ընեմ եւ ես, որ ակամայ՝ աշխատութեանս լուծը թօթափած՝ միայն ու միայն յիշատակներով կը սնանիմ, իրիկուընէ իրիկուն՝ *նէօն քէնդռօն* զբօսավայրին՝ մեզի յատկացեալ վայրը, անդին մեր սեղանը, դժոխային քարէ սանդուղներէն վար՝ քու մակոյկդ, քու ճերմակ շապիկով անձնիքդ՝ որուն յառաջամասի բացուածքէն Եսաւեան լանջքդ կը պարզուէր, թունդ թիավարութիւնդ, իմ անիրաւ քաշքշուքներս՝ բազուկներուդ աշխոյժ գործունէութեան ի տես, մեր մտերմիկ ասուլիսը՝ կրկին կապոյտներուն գիրկը, քու կուսական ծիծաղդ՝ անսանձ նկարագրութեանցս ընթացքին, աղջկան ձայնդ՝ էրիկմարդու արքենի կազմիդ իբր չնաշխարհիկ հակադրութիւն, ո՞ր մէկը թուեմ։ Այս բոլորը պատկերներ են հիմա որոնք շարժանկարի պէս կը տողանցին մտքիս հորիզոնին վրայ, եւ ես զո՛ւր կ'ոգորիմ կեցնելու եւ անշարժեցնելու անոնցմէ մէկ քանին։ Միամսեայ հիւանդութեանս

[illegible], 24 [illegible]. 1925

[illegible]

[illegible]

ընթացքին, տոքթորն էր միայն որ օրը երկու անգամ այցելութեան եկաւ եւ իր շէնշող խօսակցութիւններով՝ զո՜ւր փորձեց ցաւս հալածել։ Օր մըն ալ նայիս՝ Մատամ Էլիաաը բերաւ սենեակս, երբ ես ծալաթոռիս մէջ ընկողմանած՝ Գահիրէն ու Գահիրէցին կ'երազէի։ Շատ խնդացուց զիս այս Հրէուհին՝ իր չարաճճի խօսքերովը. խմբանկարիդ ակնարկութիւն ըրաւ, եւ բարեբախտաբար չանդրադարձաւ Առաքելական գանկիս յենարանին, ու բաւականացաւ ըսելով թէ սիկառէթ մըն էիր դրեր դուն իր շրթունքին։ Երա՜զ օրեր որոնք պիտի չգան օր մը նորէն։

Պատուէրիդ համաձայն՝ խմբանկարներէն մին Տիկ. Շուշանի ղրկեցի Պրն. Յովսէփի ձեռամբ, ու միւսներն ինձ վերապահեցի՝ իբրեւ լաւագոյն յիշատակ։ Շնորհակալութիւն։ Ասպետ եւ Տքթ. առած են ղրկածներդ. անշուշտ կը պատասխանեն։

Տքթ.ին յանձնարարութիւնը ժամը ժամին կատարեր ես. կ'երեւի թէ իմս ելեր է միտքէդ։ Չէի՞ ըսեր քեզի որ Գահիրէ հասնելուդ՝ Ալպօյաճեանը տեսնես։ Վերջին պահուն իմացայ որ հիւանդ է եղեր խեղճը։

Մի՛ մոռնար որ ինծի ուրիշ խօսք մըն ալ տուած ես, իմ խնդրանքիս վրայ։ Անշուշտ կը յիշես եւ ժամ առաջ կը ղրկես ուզածներս։

Ներէ՛ կարճ գրելուս։ Ձախով կը թաթխեմ գրիչս՝ աջով տառապագին գրելու համար։

Քոյդ կարօտի համբոյրով՝

Թէոդիկ

[illegible]

(3)

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 4 Նոյեմբեր 1925-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, Poste Restante
Corfou (Grèce)
Գորֆու, 23 Հոկտ. 1925

Սիրելիդ իմ Քրիսեան
Գահիրէ

Առի ամսոյս 11 թուակիրդ, 2 ֆէլլահ լաճերու գլուխ-գլխի մտերմութեան խորհրդանիշ-պատկերով: Կուտայի ինչ որ ունիմ ըղեղս ու գրպանս՝ ատոնցմէ միայն տարիքն ու առողջութիւնն ունենալու համար. ու կուտայի կեա՛նքս ալ գլխուս՝ գլխովը կոթընողին, եթէ ան իմ սեռս չունենար: Եւ որովհետեւ դատարկ են խելապատակ ու քսակ, կեանքս ալ՝ ապառիկի պէս բան մը, ո՛չ կայտառ ֆէլլահներուդ պողպատէ կազմին, ոչ ալ անոնց տարիքին պիտի տիրանամ: Միւս տիրացումս բաւ իսկ չէ՞, քու բրոնզէ կազմիդ տեսքը՝ զոր երեւակայութեամբս կը պատկերեմ նորէն աչքիս առջեւ, նաեւ անկէ ամուր ու ժանգ չբռնող բարեկամութիւնդ. մե՛ղք որ ծոցս չունիմ զքեզ, իմա՛ թուղթէ ու ներկէ շինուած Արարատութիւնդ, *լուսանկարդ* ըսել կ'ուզեմ, նորէն չելլե՛ս ծուռ առնես: Հարկաւ օր մը միտքդ կ'իյնամ:

Թեւիս ցաւը անցածի պէս է. եթէ օրը 14 ժամ գրեմ, կը յիշեցնէ քիչ մը:

Ես հոսկէ պիտի մեկնիմ դէպի Կիպրոս - եթէ Տէրը կամենայ - նոյ.ի կիսուն:

Պիտի ստանաս Վենետիկէն անուանդ՝ 2 ծրար, որոնց մէջ 4 տարեցոյց կայ. մին՝ քեզի, միւսը՝ Տրդատեանին[1], 3րդ.ը՝ Օշականին[2], միւսն ալ մէկ բարեկամիդ կնքելի: Կարմիր ընդգծեալէն միայն դրամ չես պահանջեր, աշխատակիցս ըլլալուն:

Ներփակ նամակները կը հաճի՞ս յանձնել տէրերուն. մե՛ղք որ հոդ չեմ, փոխադարձ... օղի մը երկուք խմցնելու համար:

Քոյդ կարօտով՝
Թէոդիկ:

---

[1] Ուսողութեան ուսուցիչ: Գալուստեան Ազգային Վարժարանի դաստիարակներէն (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):

[2] «Օշականին» անունը ընդգծուած է կարմիր գիծով (Ծանօթ. Հ. Ա.):

Théotig, Poste Restante
Corfou (Grèce)

[illegible], 23 [illegible] 1925

[illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 7 Դեկտեմբեր 1925-ին, Հելիոպոլիս

Գորֆու, 26 Նոյ. 1925

Սիրելիդ իմ Արարատ՝
որ վիթխարի իրանովդ պատրանքը կ'առթես վրաս փլչելու, ամէն անգամ որ քենէ քարդ ստանամ եւ վահագնեան Ryde անձնաւորող կերպարանքդ դէմ յանդիման բերեմ երեւակայութեանս առջեւ.

*Խնդալ*[1]

Ստացայ ամսոյս 15 թուակիրդ՝ որուն կը փութամ պատասխանել:

Օշականի կու տաս, իմ հրահանգիս համեմատ, մէկ գիրք միայն. մնացեալ 2ը հրահանգած եմ Ալպօյաճեանի, որ ինքը տայ, հին հրահանգիս մէջ որպէս զի սխալ չպատահի: Անշուշտ պիտի համակերպէի սիրով՝ Օշականի փափաքին: Խօսքը մէջերնիս, պահանջելու, եւ այդ կերպ պահանջելու իր ընթացքը միայն ցուրտ գտայ: Դուն միայն բերանացի հաղորդէիր իրեն թէ բռնագրաւումի հարկ չկայ. մէկ հատ անպայման քենէ պիտի ստանայ, 2 հատ ալ Ա. Ա.էն[2]:

Ներփակ երկու նամակիկներս թաթիկներդ (իսկ նուազականը, ներողութի՛ւն, խոտոր կը համեմատի Փղշտացիի ձեռքերուդ հետ) կը համբուրեն նորէն:

Ներէ՛ կարճ գրելուս. ի մօտոյ պիտի մեկնիմ հոսկէ. ահա՛ կիպրեան հասցէս.

Théotig, c/o Mr. Lévon Tachdjian[3]

B. P. No. 295, Nicosia (Chypre)

Սիրալիր բարեւներ իս հարցնողաց, իսկ քեզի տաք տաք համբոյրներ:

Սարուխանին[4] ըսէիր՝ որ պատշաճ կերպով յիշատակէր Տարեցոյցիս երեւումը, զայն Արշակէն նուէր ստանալուն պէս:

Քոյդ՝ Թէոդիկ

---

[1] Առձեռն բառգիրք նայէ՛ այս ընզծածս (Ծանօթ. Թէոդիկի):

[2] Արշակ Ալպօյաճեանէն (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):

[3] Լեւոն Թաշճեան (Սկիւտար, 1872 - Գահիրէ, 1942), եղած է հայերէն լեզուի եւ պատմութեան ուսուցիչ Պոլսոյ, Ադաբազարի եւ Գահիրէի հայկական վարժարաններու մէջ: 1922-ին հաստատուած է Գահիրէ, 1927-1934-ին եւ 1941-1942-ին եղած է Գահիրէի Գալուստեան Ազգային Վարժարանի տնօրէն: 1925 Յուլիսէն մինչեւ 1926 Յունիս եղած է Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ընդհանուր կրթական տնօրէն (Արտաշէս Հ. Գարտաշեան, *Նիւթեր Եգիպտոսի հայոց պատմութեան համար*, հատոր Բ., Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1986, էջ 667-668) (Ծանօթ. Հ.Ա.):

[4] Քրիսեան նաեւ Սարուխանին ամուսնութեան կնքահայրն էր ու երկու ընտանիք այս բնակարանը կիսած էին սկիզբը՝ Հելիոպոլիս (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):

[illegible], 26 [illegible] 1925

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] (*)

[illegible] 15 [illegible]
[illegible]
[illegible] 2 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 2 [illegible] (6)
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Théotig, c/o Mr. Lévon Tachdjian (7)
B. P. No. 295, Nicosia (Chypre)

[illegible]
[illegible] (8) [illegible]
[illegible]
(9) [illegible]

---

(*) [illegible]

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 18 Յունուար 1926-ին

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիգոսիա, 14. 1. 26

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Հոկտ. 21 թուակիր նամակդ Քէրքիրայէն[1] եկաւ գտաւ զիս հոս, ես ալ անոր մէջ զքեզ գտայ, ճի՛շդ այն դէմքովդ որով դէմս կ'անցնէիր՝ մակոյկիս թեւճակները քաշած ատենդ: Թուղթէ սուռաթէդ առի կարօտս, քանի որ իրականը չունէի աչքիս եւ շուրթերուս առջեւ: Քեզ տեսնեմ, մի՛ ուշացներ կենսագրութիւնդ, հոն պարզելով մանաւանդ առողջ սկզբունքներդ եւ աշխարհահայեացքդ մարմնամարզի մասին: Եթէ քու *սոմէն*իդ յատուկ յօդուած մըն ալ պատրաստես պատկերազարդ, պալճը գըզը պալտա՛ն թաթլը[2]: Տուած էիր ինձ նաեւ պատկերը երգչուհիի մը. անոր գործն ալ տե՛ս. ուզէ՛ իրմէ. ան քեզի կու տայ... իր կենսագրութիւնը:

Մի՛ յոգնիր, տղայ, 3 հատ տարեցոյցի փոխարժէքն ինձ հանելու համար. կրնաս Ա. Ալպօյաճեանի յանձնել փոխան ընկալագրի. ապրի՛ս որ ձանձրոյթս հաճեցար տանիլ:

Ինծի գրէ՛ երբեմն եւ ո՛չ կարճ. ինէ օրինակ չառնես, քանզի ես հաշիւներով ծանրաբեռնեալ եմ ներկայիս: Կը համբուրեմ... կնքահայրի ձեռքդ[3]. գուցէ օր մըն ալ ան իմինս (խաչս այսինքն) բռնէ:

Քոյդ
Թէոդիկ

---

[1] Գորֆուի յունարէն անունն է Քէրքիրա (Ծանօթ. Հ.Ա.):
[2] «Մեղր ծախող աղջիկը մեղրէն ալ անոյշ է»: Փոխաբերաբար՝ նախընտրելի է (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):
[3] Տե՛ս էջ 20, ծանօթ. 4 (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

15-1-26

[illegible], 14.1.26

[illegible],

[illegible] (10)

[illegible] (11) [illegible]

[illegible] (12) [illegible]

## ՆԱՄԱԿ

Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 22 Փետրուար 1926-ին

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիզոսիա, 15 Փետր. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Ի ձեռին ունիմ ամսոյս 2 թուակիր նամակդ. ինտո՞ր եղաւ (տե՛ս, ո՞ր էշը սատկեցաւ գռեհիկ ռամկ. ոճը չեմ գործածեր կոր) որ այս անգամ նամակի էիր փոխեր քարդ գրելու սովորութիւնդ: Աստուած Չար Աչքէ պահէ, տղայ, եւ իցի՛ւ թէ շարունակէիր այս ընթացքդ, յուրախութիւն տրտմեցելոյս: Ո՛րչափ ուրախացուցիր նաեւ զիս, խոստովանելովդ անվերապահ, թէ նամակիս ընթերցումը խնդուք առթեր է քեզի պէս լուրջի մը (ես անանկ կ'ըսեմ). չեմ յիշեր, արդեօք խառակէ՞օզ էի խաղցուցեր անոր մէջ, թէ վրան բաց բան մըն էի գլտորցուցեր. ո՛րն ալ որ ըլլայ՝ *հօշ կէ՛օր*, տղայ, չէ՞ մի որ տէրվիշ մըն է դէմինդ եւ *օլտուգճա պապատ*դ կը սեպուի, հակառակ անոր որ... *տուտու*դ չեմ ճանչցած դեռ:

Ան չէ ամա, սա Տրդատեաններք *խառնախսի՞*ն են մտեր՝ որպէս *պիլպիլ* անտրամադիր. սրտագին բարեմաղթութեանցս իբր արձագանգ՝ տողիկ մը չղրկեցին ինծի *խուշին խանատ*ովը: Մե՛ղք նամակիս, քանի որ յարգի չէ անցեր իրենց մօտ, եւ մե՛ղք մեծ աղբօր իմ սիրոյս՝ զոր չուզեցին փոխադարձել: Թող իրենք սիրով ըլլան միշտ ու իս մոռնան: Չելլա՛ս, տղայ, դուն ալ ատանկ խալթ մը խառնես՝ երբ օր մը պաշտօ-

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

22-2-26

Նիկոսիա, 15 Փետր. 1926

Սիրելի իմ [illegible],

[illegible]

նապէս շուլլուիս «ինճիրին ծառն 'ի վեր»: Այս ուղղութեամբ արդեօք *ճատտէ՞*ն կը նստիս դեռ, Պրն. Թէնպէլեան, ուր հոսանքն 'ի վար թիավարութենէն անդին անցած չունիս:

Նախապէս քեզի տուած ձանձրոյթներս տեսնա՛ս ալ, չտեսնա՛ս ալ՝ դուն ողջ եղիր, ու ինծի համար մի՛ յոգնիր. մեղք ես, եավրում, կը *գայիֆ*նաս ետքը: Արշակ Ալպ. գրեց ինձ՝ դրամը քենէ ստացած ըլլալը: Ապրիս. ետ դարձուցածիդ համար ալ մի՛ խղճահարիր, Թէոդիկինը դուրսը չմնար, առնող մը կ'ըլլայ հարկաւ:

Տքթ. Հայրապետեան եթէ զքեզ զուարճացնելու համար գրեր է այդ տողերը, չունիմ ըսելիք, իսկ եթէ իբր իրականութիւն է պարզեր, առնելիքն ըլլայ: Ամբողջ Գորֆուն՝ իրեն. աչքը չեմ ունեցած ու չունիմ: Եթէ քանի մը բարեկամուհիներ ողջերթ են մաղթեր իրեն ու ինք ատ ալ շատ է տեսեր, իրե՛ն վերադարձընեմ ստացած մաղթանքներս՝ որոնք կուտ մը չարժեցին նոր կեանքիս 'ի սպաս, քան զի մահո՛ւ չափ կը ձանձրանամ կոր հոս, ամայութեանց գիրկը նետուած: Շա՛տ պիտի փնտռեմ եթէ ոչ Քէրքիրայի գեղուհիները, գէթ գեղեցիկ արշալոյսներն ու վերջալոյսները, պառպունեաններն ու քէֆալները, եւ այլովքն հանդերձ:

Մարզած հայկական խումբիդ յաջողութեանց ի լուր, ընդունէ՛ անկեղծ խնդակցութիւններս. համարատուութիւն մը ընէիր այդ մասին տարեցոյցիս համար խմբանկարով, չը՞լլար, սիրելիս:

Քոյդ Թէոդիկ

14

## ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Բաց նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 26 Ապրիլ 1926-ին

Թէոդիկ
Նիգոսիա
Կիպրոս
Նիկոսիա, 20 Ապր. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ

Զատկի շնորհաւորական քարդդ հաճոյքով ստացայ։

27ի հատորիս տպագրութեան սկսայ 'ի Փարիզ։ Եւ որովհետեւ *գիտական* բաժինս սկիզբներն է, անհամբեր կ'սպասեմ գրելիք մարմնամարզական յօդուածիդ, ամփոփ տեսութիւն մը։ Ունիմ 12 ձեւերով պատկերազարդ յօդուած մը՝ «Ամէնուն Մարմնամարզը»․ քուկդ անշուշտ տարբեր բան մը պիտի ըլլայ։ Չմոռնաս կենսագրականդ ալ, զի պատկերդ ղրկեցի Փարիզ՝ քլիշէն շինուելու համար։ Քովս կը մնայ դեռ Տիկ. Վալանդէնի պատկերը. երբ կարենաս իր կենսագրականը հայթայթել, այն ատեն կը ղրկեմ պատկերն ալ Փարիզ։ Միայն թէ չուշանայ։

Պատասխանիդ անհամբեր, կը մնամ կարօտի համբոյրներով, քոյդ՝

Թէոդիկ

Նիկոսիա, 20 Ապր. 1926

Սիրելի իմ Արշակս.— [illegible]
[illegible] :— 27ին [illegible]
[illegible] ի Փարիզ: [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] է, [illegible]
[illegible]
[illegible] : [illegible] 12 [illegible]
[illegible] «[illegible]
[illegible]»: [illegible]
[illegible] : [illegible]
[illegible] Փարիզ [illegible]
[illegible] : [illegible] 5ին. [illegible]
[illegible]

[illegible] Փարիզ: [illegible] :
[illegible]. [illegible], [illegible]
[illegible], [illegible]

ԹԼՈԴԻԿ

26-4-26

21

ԿԻՊՐՈՍ

ՆԻԿՈՍԻԱ

## ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Բաց նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 23 Մայիս 1926-ին

Թէոդիկ
Նիզոսիա
Կիպրոս
Նիկոսիա, 18 Մյս. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ

Ի ձեռին ունիմ մյս. 9 թուակիր նամակդ, որով ինէ պայմանաժամ կը խնդրես՝ ձեռագիր-պարտքիդ հատուցմանը համար։ Ահա՛ պատասխանս. - *Գի-տական* բաժինով կը բացուի այս տարի (1927) տարեցոյցս, ու մարմնամարզա-կանդ հոն զետեղելի կրնայ ըլլալ միայն։ Եւ որովհետեւ նոյն բաժինիս ձեռագիր-ները ղրկած եմ եւ աւարտելու վրայ է, ուստի կարելիդ ըրէ՝ այս քարդս ստանա-լէդ վերջ շատ ատեն չանցընելով՝ դէպի մայիսի վերջ (առ առաւելն) ղրկելու հա-մար «մարմնակրթութիւն»դ, հոգ չէ թէ կարճ ու սեղմ։ Կրնաս կենսագրութիւնդ Յունիս 20ին ձգել։ Քեզ տեսնեմ, Արարատութիւնդ ու համառութիւնդ թող բռնէ եւ խաթերս համար քիչ մը նեղուած եղիր սա տաքերուն եւ ինձ հասցուր անպատճառ յօդուածդ։

Քոյդ Թէոդիկ

Յ. Գ.- Պիտի վշտանամ շէնք շնորիք եթէ չհասցնես ձեռագիրդ։ Նոյն

23-5-26

Նիկոսիա, 18 Մայ. 1926

[illegible] (1927) [illegible]

[illegible] 20ին [illegible]

ԹԷՈԴԻԿ

Յ. Գ. — [illegible]

ԿԻՊՐՈՍ 23-5-26 ՆԻԿՈՍԻԱ

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 6 Սեպտեմբեր 1926-ին, Գահիրէ[1]

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 6 Յլս. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Ի ձեռին ունիմ յունիս 23 թուակիրդ, յայտագիրներով, պատկերներով, մկրատեալ լրագիրով եւ յօդուածովդ ուռեցուրած, բոլորն ալ վերջին յաղթանակներուդ ու նուաճումներուդ արձագանգները։ Գիտնալով որ քու յաջողութեանցդ լուրերը զիս կը հրճուեցնեն՝ այս անակնկալը վերջին պահուն ըրիր ինծի, որուն համար «ապրի՛ս» մը ինէ իմացիր եւ... չիշդ ըրէ՛ ու պառկէ՛, կամ, աւելի ուղիղ պիտի ըլլար ըսել՝ կէօքսիւ կէօրէ՛ կէօրէ քէֆ ըրէ հիմա Փարիզ. հէլա՛լ է քեզի, եավրուս։

*** Գիտական բաժնիս տպագրութիւնն աւարտած ըլլալով, ստիպուեցայ յօդուածդ քանի մը պատկերներուդ հետ միասին տեղաւորել... Գեղարուեստական բաժնիս մէջ։ Ատոր համար զուցէ մեղադրուիմ ընթերցողներէս. փո՛յթս. չէ՞ որ քեզի հաճոյք պատճառած պիտի ըլլամ՝ աշակերտներուդ եւ աշակերտուհիներուդ հետ հրամցնելով զքեզ իմ թուղթէ խրճիթէս ներս որ կը կոչուի «Ամէնուն Տարեցոյցը»։ Բարեբախտաբար նոյն գեղար. բաժնիս մէջ ուսումնասիրութիւն մը ունէի բոլոր ազգերու հին եւ նոր պարերու վրայ, պատկերազարդ, (19 էջ եղաւ ձեռագիրս՝ ասկէ աւելի մանրատառ), ահա այդ յօդուածիս յաջորդեցուցի քուկինդ, եւ պէտք է ընդունիլ որ մարմնակրթութիւնը, մանաւանդ plastiqueը, շատ հեռու չեն գեղարուեստէ։ Աս ալ այսպէս։ Գալով կենսագրութեանդ, անուշիկ ստորագրութեանդ քով աստղանիշ մը դրի, եւ ստորադաս ծանօթագրութիւն մը կցկցեցի իմ կողմէս, թէեւ հակիրճ, բայց կը յուսամ որ իմ կողմէ շարուած այդ տողերը հոգիդ փայփայեն, գովեստի անհաղորդ ըլլալդ գիտնալովս հանդերձ։

*** Տրտմիս զուցէ, տեսնելով որ քու 4 էջնոց նամակիդ իբր պատասխան՝ էջ մը միայն հրամցուցած եմ այսպէս. բայց մի՛ մեղադրեր զիս եւ այս ընթացքս անփութութեան կամ սիրոյ պակասի մի՛ վերագրեր, քան զի Կիպրոս կղզինիս ալ Եգիպտոսէդ շատ վար չի մնար եւ շուքի մէջ 40° է հիմա, եւ ես այս տաքուն քաշուեր եմ արեւոտ եւ անվարագոյր խուցս, ո՛չ միայն սիրելիներու եւ աշխատակիցներու

[1] Նամակի բովանդակութենէն կարելի է հասկնալ, որ ան ուղարկուած է Փարիզ, ուր որոշ ժամանակով կը գտնուէր Քրիսեան։ Սակայն, նամակին վրայ գտնուող Քրիսեանի նշանակած ստացման վայրը Գահիրէ է։ Յաջորդ նամակին մէջ (տե՛ս ստորեւ) Թէոդիկ կը հաստատէ որ նամակը Քրիսեանին չէ հասած Փարիզի մէջ։ Հաւանաբար, նամակը յետագային Փարիզէն ուղարկուած է Գահիրէ (Ծանօթ. Հ.Ա.)։

Chiatig, B. P. 295
Nicosia (Cyprus)

6-9-26 [illegible]

Նիկոսիա, 6 Սեպ. 1926

Սիրելի իմ Արամս,

[illegible] 23 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (19 [illegible]) [illegible]

[illegible]

[illegible] plastique [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 4 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 40° [illegible]

[illegible]

բազմաթիւ նամակներուն պատասխանները գրելով, այլ եւ ձեռագիր հասցնելով Փարիզի տպարանիս անյագ որովայնին։

*** Պէտք չունէի գիտնալու թէ «Տիկ. Զարուհին մօրաքոյրդ էր... եւ թէ Փարիզ կ'անցնէիր՝ արձակուրդդ անցընելու համար միայն»։ Այս *միայն* մակբայիդ տակէն եկո՛ւր երկու գիծ քաշեմ, *անցընել* բայիդ տակէն ալ նոյնպէս։ Մնացորդն իմանալի է ինքնին։ Դո՛ւ միայն կամ յԵրուսաղէմ...։ Զարուհին կրնայ մօրաքոյրդ ըլլալ, բայց անկէ անդիի խօսքերդ շատ ջուր կը վերցնեն, եւ պէ՛տք է որ վերցնեն, քանի որ «անցընել» բայ մը կայ գործին մէջ, եւ, տարիքը հազիւ 30՝ արքենի Արարատ մը որ... Էլիասներ կրնայ տապալել՝ խնձորի պէս։

*** Գրէ՛ ինծի փարիզեան ժամանցներէդ ա՛յն անցքերը միայն որոնք կրնան ըսուիլ անվերապահ, ու ղրկէ՛ ինծի, եթէ կարելի է, փարիզեան beautéներէ նմոյշներ՝... քարդ բօսթալի վրայ զոնէ։

Քոյդ մշտանոյն սիրով՝

Թէոդիկ

Յ. Գ.- Եթէ փարիզեան հասցէիդ «Avenue Jean Jaurès»ին քով թիւ մը կար՝ զոր չգրելուդ համար այս նամակս ձեռքդ պիտի չհասնի, մեղքը ճիտդ։

Նոյն

[illegible]

*** [illegible] "Տիկ. [illegible]" [illegible] (20) [illegible]

[illegible] 30 [illegible]

*** [illegible] beauté [illegible]

[illegible]

Յ. Գ. – [illegible] "Avenue Jean Jaurès" [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 29 Սեպտեմբեր 1926-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 22 սեպ. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Ի ձեռին ունիմ 12 սեպտ. թուակիր սիրագիծ տողերդ, զորս սակայն քակելու համար բաւական դժուարութիւն քաշեցին արդէն յոգնած աչքերս, եւ քանի մը տեղ ալ բնաւ չկրցան քակել: Ասիկա բնաւ պատճառ մը չէր որ հաճոյքով չըմբոշխնէի ամբողջ նամակդ` որուն մէջ բարեկամի սիրտդ էիր դրեր նորէն: Ինչ որ տակաւին ինծի համար հանելուկ մը կը մնայ, չգիտնալս է թէ ինչո՞ւ Փարիզ դրկած նամակս չհասաւ ձեռքդ. ի՞նչ մը պակաս էիր իմացուցեր Փարիզի հասցէէդ:

Գալով սրտի խնդրոյդ[1], անվերապահ կերպով ատոր հարեւանցի պատմութիւնն ինձ հաղորդելդ կը զարմացնէ զիս: Միթէ հետաքրքրութի՞ւն յայտնած էի նախորդ նամակիս մէջ, որ ստիպուեր ես ինծի համար տալ այդ մասին: Պէպէքս չես, խօ՛ս խօճաման մարդ ես եղած. սրտի հաշիներուդ կարգադրութիւնը քու ձեռքդ է, առաջնորդուած ուղիղ բանավարութենէդ, եւ պարտաւոր չես բնաւ հաշիւ տալու այլոց, այդ «այլեր»ը ո՛րքան ալ մտերիմդ ըլլան: Այսչափ մը ուզեցի ըսել, հասկցնելու համար քեզի թէ երջանկութեամբդ կը հետաքրքրուիմ, պայմանաւ որ այդ երջանկութիւնդ օր մը *իրական* գոյն առնէ: Զայդ կը մաղթեմ քեզի ի բոլոր սրտէ:

[1] Խօսքը Գեղանոյշ Լիլյոզեանի մասին է, որուն հետ Քրիսեան կ'ամուսնանայ 1928 Յունիս 22-ին (Ծանօթ. Հ.Ա.):

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

Նիկոսիա, 22 ապր. 1926

[illegible],

[illegible] 12 [illegible]

[illegible]

Ճիշդ քեզի պէս խորհելուս համար էր որ մարմնակրթական յօդուածդ ուզեցի զետեղել գեղարուեստական բաժնի մէջ, հետեւանք՝ անոր յապաղումին։ Քանի որ կը խոստովանիս որ «plastiqueը շատ հեռու չէ գեղարուեստէն», այս չակերտեալ խօսքդ միտքդ պահէ՛ այժմէն եւ... *1928*ի հատորիս համար պատրաստէ խնամեալ յօդուած մը *plastique* պարերու վրայ։ Չը՞լլար։ Ես գեղարուեստական բաժնի սկիզբները ընդարձակ յօդուած մը ունիմ *Պար*ի վրայ, նախամարդոցմէ սկսեալ մինչեւ մեր օրերը, աւելի բանասիրական ուսումնասիրութիւն մը. զայն կարդալէդ վերջ միայն կրնաս ճարտարուրիլ առաջարկած նիւթս հասուցնել, ի զարդ 1928ի հատորիս։ Քեզ տեսնեմ, սանկ աղուոր բան մը ըլլայ... քեզի պէս։

Սա տողերը քեզի գրած պահուս՝ գրասեղանիս վրայ՝ ճիշդ դէմս է ինձ նուիրած գունաւոր պատկերդ, Բարիզի Palais des Beaux-Artsէն արտահանեալ։ Նայեցայ բառգիրքիս մէջ (Պույէէ) այդ ենթական Mme. Recamierն, եւ հիացումս կրկնապատկուեցաւ թէ՛ պատկերին եւ թէ՛ անձին համար։ Կը մաղթեմ որ ապագայ կեանքի ընկերուհիդ (մի՛ տնտնար, Աստուա՛ծդ սիրես) անոր արժանիքներն ունենայ թէ մարմնապէս եւ թէ մտաւոր կերպով։

*** Ինծի կ'ըսես թէ սըւոնք ու նըւոնք օդափոխութեան են եկած հոս այս ամառ։ «Յաշխարհի էր, եւ աշխարհ զնա ո՛չ ծանեաւ». գիտե՞ս Աւետարանի այս խօս-

[illegible]
[illegible] « plastique [illegible] », [illegible] ... 1928 [illegible]
[illegible] plastique [illegible]
[illegible] 1928 [illegible]
[illegible]

[illegible] Palais des Beaux-Arts [illegible] Mme. Recamier [illegible]
[illegible]

[illegible] « [illegible] ». [illegible]

քը: Պապամ, «Ես *ներքինի* եմ» կ'ըսեմ, դուն «Քանի՞ զաւակ ունիս» կը հարցնես ինծի: Ըսել կ'ուզեմ որ քաղքին հետ որ եւ է կապ չունիմ, եւ եկածէս ի վեր քաղաք չեմ իջած, այլ քաղքէն մէկ ժամ հեռու տեղ մը, ամայի-անապատ, կը ճ[գ]նիմ Անտոն Ճգնաւորին նման:

Գալով միւս փափաքիդ, թէ «որբանոցէն ներս» ի՞նչ անցուդարձեր տեղի կ'ունենան, նո՛յնն է վիճակս հաստատութենէս[1] ներս ալ. ինծի յատկացուցած են սենեակ մը՝ որուն 4 պատերուն մէջ բանտուած կը մնամ օրն ի բուն, հո՛ն պառկելով-ելլելով, հո՛ն քալելով եւ հո՛ն բռնելով... տետրակներս: Վարժապետներուն հե՛տ ալ կապ չունիմ: Աղօթէ՛ որ այս չելքս լրանայ օր մը: «Ի՛նչ տարբերութիւն անցեալ տարուան եւ այս տարուան արձակուրդներուս միջեւ» կը գրէիր ինձ նամակիդ վերջաւորութեանը: Պատճառներ ունիմ եւ ես՝ նո՛յնը կրկնելու, զքեզ յիշելով նորէն Բլաթիայի ծառերուն տակ, եւ բաց ծովուն վրայ մերկիրան, ֆիզիքական կորովիդ բովանդակ ցուցադրումովը, մինչ ես դիմացդ զքեզ խնդացնող պատմութիւններ կը հնարէի...:

Քոյդ Թէոդիկ

[1] Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն (Ծանօթ. Հ.Ա.):

23

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 6 Նոյեմբեր 1926-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 26 հոկտ. 1926

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Կը հաստատեմ 22 սեպտեմբեր թուակիրս: Կ'երեւայ թէ զբաղումներուդ պատճառաւ առիթ չունեցար երկտող մը գոնէ մրոտելու: Հոգ չէ, սիրտե՛րը մէկ ըլլան:

Տասնամսեայ տքնաջան երկունքս տուաւ նորէն իր պտուղը: Փարիզ լոյս աշխարհ եկած է արդէն «թուղթէ 21րդ զաւակս»: Հրահանգեցի որ 4 հատ քու նոր հասցէիդ ուղարկեն: Ստանալիքներդ «աննկունք» ըլլալով՝ կը հաճիս *կնքել* անշուշտ, մանաւանդ որ այս տարուանիս մէջ երկսեռ աշակերտութիւնդ իր խմբանկարներն ալ ունի:

... Օտեանի մահէն ի վեր տարօրինակ բան մըն եմ: Զուարթութիւնս՝ ինքնին սակաւացած՝ չորցաւ հիմա բոլորովին: Ուստի մի՛ մեղադրեր, երբ այս թղթիկիս մէջ սրամտութիւն եւայլն չնշմարես:

Կարգն ինծի՞ է արդեօք: Բայց սա դժնդակ պանդխտութեա՞նս մէջ, սիրելինե-րէ հեռու...:

Քոյդ կարօտով՝ Թէոդիկ

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

[illegible], 26 Հոկտ. 1926

[illegible],

Կը հաստատեմ 22 սեպտեմբերի նամակդ: [illegible]

[illegible]

[illegible] 21րդ [illegible]: [illegible] 4 [illegible]

[illegible]

... [illegible]

[illegible]

[illegible]

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
Բաց նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 29 Նոյեմբեր 1926-ին, Հելիոպոլիս

Թէոդիկ
Նիգոսիա
Կիպրոս
Նիկոսիա, 24-11-26

Սիրելիդ իմ Արարատ

Ի ձեռին ունիմ... մշտնջենապէս անընթեռնելի գիրով 12 նոյ. նամակդ:

Բաւական փափկանկատ - չըսելու համար միամիտ - ես եղեր՝ իբր աշխատակից՝ մէկ օրինակ անձիդ չվերապահելուդ համար Տարեցոյցէս: Միւս 3 հատը կնքելու մէջ անճարակութիւնդ կը շփոթեցնէ զիս: Դուն ողջ եղիր...:

Յօդուածդ ինձ հասցնելու ես մինչեւ *Ապրիլ 1*: (Այս թուականը աւանդական խաղը չհասկնաս, լուրջ կ'ըսեմ):

Սարուխանի տաղանդը քենէ առաջ գնահատող մը գտած եմ: Իր վրայ գրուածքը *քօնբէղան* գրչի գործ չըլլալո՛ւն համար էր որ չդրի զայն: Եթէ յօժարի ենթական՝ իր աջող գործերէն մին (*անտիպ*) 1928իս տրամադրել ժամ առաջ, սիրով կը հրատարակեմ, նաեւ իր արուեստին վրայ աւելի աղուոր գրուած յօդուած մը՝ կարող գրչի մը կողմէ:

Քոյդ մշտանոյն սիրով՝ Թէոդիկ

Յ. Գ.- Ինծի Տիկինի մը պատկեր տուիր ի Գորֆու: Մերկ թեւերուն վրայ նայելո՞ւ համար տուիր, թէ......: Գալով զուարթ ըլլալու մասին քու փափաքիդ, Բ. անգամ յաշխարհ գալստեանս, գուցէ՛...:

Նիկոսիա, 24-11-26

[illegible] 12 [illegible] [illegible]

[illegible] 3 [illegible]

(25) [illegible] 1 [illegible]

[illegible] 25

(26) [illegible] 1928 [illegible]

[illegible]

ԹԼՈԴԻԿ: 29-1-26

3. Գ. — [illegible]

[illegible]

ԿԻՊՐՈՍ

ՆԻԿՈՍԻ

[illegible] ...

## ՆԱՄԱԿ

Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 26 Յունուար 1927-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 17-1-27

Ազնիւ Արարատ,

Դեկտ. 25 թուակիրիդ ու ղրկած «Արեւ»իդ սպասելու չէի՝ զքեզ շնորհաւորելու համար, քանի որ նշանտուքիդ աւետիսը տուած էր ինծի հոս հասնող նոյն թերթը։ Արի՛ տես որ դեկտ. 30էն մինչեւ ծնունդ ծառայեցի անկողնի, եւ ոտքի նոր ելայ։ Կը մաղթեմ որ, միութիւն կնքելու նախակարապետ ձեր նշանտուքը կարճ կեանք մը ունենայ, տեղ տալու համար ի մօտոյ նարօտափայլ պսակին։ Իրաւ է թէ խօսեցեալներու ամենաքաղցր շրջանը Հիմէնեան Հանդէսէն առաջ է, բայց երբեմն թթու կը կաթի հոն։ Ուստի խերովը ժամ առաջ կարգուիլդ է, կարգուիլ՝ սիրոյդ ու պարտականութեանդ հետ։ Անշուշտ քեզի պէս գեղագէտ եւ դժուարահաճ մէկը բարեբախտ է՝ ընտրու-

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

[illegible], 17-1-27

[illegible],

[illegible] 25 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (27) [illegible]
[illegible]
[illegible] 30 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

թեանը մէջ վրիպած չըլլալուն: Նո՛յնքան բարեբախտ թող սեպէ ինքզինք ազնիւ նշանածդ՝ զքեզ յանկուցած ըլլալուն համար: Եթէ Հելիոպոլիս ըլլայի, մատներս պիտի աքցանէին իր ականջներէն միայն բլթակը՝ իր բերնէն անունդ լսելու համար, Հայաստանի չափ դաշն ու շքեղ: Յարգանքներս իրեն:

*** Երբ որ ի վիճակի ըլլաս 3 օրինակները տեղաւորելու եւ փոխարժէքները գանձելու, կրնաս գումարը յանձնել Ա. Ալպ.ի[1]:

*** Ուրախ կ'ըլլաս անշուշտ եւ դու, երբ իմանաս թէ հաշմանդամ բարեկամդ քաջաբար գործի է սկսած նորէն՝ 28ի հատորը ոտքի հանելու համար, եւ, գալ ամսու, փետրվար, տպագրութեանը սկիզբ կը դրուի 'ի Փարիզ: Ուստի յօդուածդ մի՛ ուշացներ, եւ եթէ պարի յարմար պատկերներ ճարես՝ յօդուածդ գեղազարդելու համար, շատ գոհ կը մնամ:

Քոյդ անայլայլ սիրով՝ Թէոդիկ

---

[1] Արշակ Ալպօյաճեան (Ծանօթ. Հ.Ա.):

իւրաց էջ կրկնած [illegible] : Այժմեան
քարտէզներն ըստ այդմ պէտք է [illegible]-
[illegible] չէին [illegible]
համար : Եթէ [illegible],
[illegible]
[illegible] համար,
[illegible] =
[illegible] :

*** Եթէ որ ի [illegible] 3 [illegible]-
[illegible] և [illegible]-
[illegible] Ս. Աթոռ.ի:

*** [illegible] և [illegible],
[illegible]
[illegible]
28ի [illegible] համար, և,
[illegible],
[illegible] : [illegible]-
[illegible], և [illegible]
[illegible]
[illegible] համար, [illegible]
[illegible] : [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ

Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 9 Ապրիլ 1927-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 6-4-27

Monsieur A. Chrissian
Mex Street, B1. II No 26
Heliopolis
Egypte

Ազնիւ Սիրելի,

Ի ձեռին ունիմ մարտ 26 թուակիրդ՝ ներփակ յօդուածիդ ու պատկերներուն հետ որոնք պիտի երեւին 28իս գեղարուեստական բաժնին մէջ նոյնութեամբ: Մին հաճոյքով ընթերցայ - հակառակ՝ գիրերուդ թնճուկին բերմամբ աչքիս տառապանքին, - միւսներն ալ նոյնքան հաճոյքով դիտեցի: Ոչինչ փոխուած է յօդուածիդ մէջ. միայն մէկ անգամ «կշռական» բառիդ առ երի՝ դրի *Rhythmique*ը, որպէս զի անճարակ ընթերցողներէ ոմանք «կշռական»դ չտանին հեռու տեղեր...:

Գրքերուս մասին ըրած կամ ընելիք կարգադրութեանդ համար ալ շնորհակալ եմ:

Գալով նշանածիդ, մօրկանս ամէնէն անկեղծ ասութիւնը պիտի փոխ առնեմ հիմա, ըսելու համար քեզի պարզապէս. «Խերը տեսնաս», որ հակառակ իր ժողովրդական ռամկութեան՝ բարձր է Եւրոպական նրբանուրբ բանաձեւերէ: Այո՛, խերը տեսնաս, անուշիկ Արարատս, եւ շուտ հասնիս մուրատիդ, վասն զի ի՛նչքան ալ քաղցր ըլլայ նշանածութեան շրջանը՝ հատնում է: Շատ ուրախ եղայ՝ լսելով որ Տոքդորը կնքահայրութեանդ թեկնածու է այժմէն. պատիւը թէ՛ քեզի եւ թէ իրեն համար է. «եապան»ը որ չնետենք զքեզ ալ: Տո՛ւր կեանքիդ... *քառորդ*ին (քանի որ յետ ամուսնութեան՝ «նէ» քու *կէս*դ պիտի ըլլայ) Զատկի շնորհաւորութիւններս, քու բաժինդ մէջէն գանձելէ վերջ:

Քոյդ անայլայլ սիրով՝ Թէոդիկ

EGYPTE

[illegible], 6-4-27

[illegible],

[illegible] 26 [illegible] 28 [illegible]

[illegible] (28) [illegible]

[illegible] *Rhythmique* [illegible]

[illegible] (29) [illegible]

ՆԱՄԱԿ
Նամակը Արարատ Քրիսեան ստացած է 3 Յուլիս 1927-ին, Հելիոպոլիս

Théotig, B.P.295
Nicosia (Cyprus)
Նիկոսիա, 28-6-27

Ազնիւ Սիրելի,

Ի ձեռին ունիմ ամսոյս 20 թուակիրդ։ Այդ ո՜րքան խօսք՝ հասկցնելու համար ինծի, թէ ապրիլի մէջ գրած մէկ նամակիդ չեմ պատասխանած դեռ։ Եւ ատկէ հետեւցնելդ թէ արդեօք որեւէ պատճառաւ վշտացած ըլլամ քեզի դէմ՝ պարզապէս հայհոյա՜նք է մեր բարեկամութեանը - չըսելու համար մտերմութեանը - հասցէին ուղղեալ։ Բայց նախ իմացի՜ր, որդեակ, թէ *ես ապրիլի մէջ քենէ նամակ չեմ ստացած*։ Նամակներուս դէզը վար առի սա սաստիկ զբաղումներուս մէջ, եւ ատանկ բան չգտայ։ Եւ ի՜նչ փցուն ենթադրութիւն. իբր թէ դուն ինծի եզակի դէմքով խօսած ըլլաս նախորդ! նամակիդ մէջ, եւ ես ատկէ առնուած ըլլամ։ Ուրեմն ո՞ւր մնացին մեր Քէրքիրայի քաղցրիկ ժամերը, եւ իրար չտեսնելնէս ի վեր մեր *բաթէտի՜կ* ասուլիսները։ Չէ՜, բարեկամ, ես անանկ դիւրին դիւրին մարդու հետ չեմ աւրուիր, ո՜ւր մնաց քեզի պէս կուսական զգայուն սրտով հայորդիի մը հետ։

Աքողեալ խօսքեր մըն ալ սահեցուցեր էիր «վերջին շրջաններուն ունեցած տասն փորձառութիւններուդ» (?) մասին, ու կ'աւելցնէիր. «Մարդիկը ա՜յնքան աւելի լաւ ճանչցայ»։ Դո՜ւ միայն կաս յԵրուսաղէմ։ Դեռ շա՜տ հացուպանիր կ'ուզես՝

Théotig, B.P. 295
Nicosia (Cyprus)

3-7-27 [illegible]

[illegible], 28-6-27

[illegible],

[illegible] 20 [illegible]:

[illegible]

[illegible] (?) [illegible]

[illegible]

աշխարի կոչուած հանելուկը լուծելու համար։ Ըսեմ, զարմացիր. ես ուրախ եմ այդ «տասն փորձառութիւնները» վաստկած ըլլալուդ։ Ու կը մաղթեմ որ այսուհետեւ ատոնք արտաշխարհէն միայն գան քեզի, (եթէ երբեք ուխտած են գալ քեզ գտնել անպատճառ). իսկ ներաշխարհդ կը մաղթեմ որ մինչեւ ծերութեանդ օրերը երջանկութիւնը ճանչնայ քու լաւագոյն *կէս*իդ հետ՝ որ տակաւին *քառորդ* կը մնայ, ցորչափ չես արտասանած դեռ «մեծ այո»դ։

Վերջերս ըրած նուաճումներդ ասպարէզիդ մէջ՝ խնդութեամբ լցուցին բարեկամի հոգեակս։ Մի՛ վհատիր, ազգ. հաստատութիւններէ տեսած ցրտութիւններդ թող խթանեն միայն ազգ. զգացումներդ, չէ՛ թէ ցրտացնեն, քանզի «ուժերուդ լաւագոյնը» ազգիդ պահել՝ ճիտիդ պարտքն է, ինչպէս ամէն ազգասէրի, եւ թող ազգը միշտ ապերախտ գտնուի։

«*Երջանիկ եմ նշանածիս հետ*»։ Ահա՛ նամակիդ ամէնէն համով տողը։ Պիտի փնտռե՛ս այս օրերը վաղը միւս օր երբ «աշխարի մտնես», եւ զայնս ոսկի գրիչով նշանակես սիրոյ տօմարիդ մէջ։ Նշան դիր խօսքիս։ Տո՛ւր «քառորդ»իդ հօրեղբօր յարգալիր բարեւներս, եւ ա՛ռ ինէ հոտոտագին համբոյր մը սիրախայտ աչքերուդ։

Քոյդ մշտանոյն սիրով՝

Թէոդիկ

Փարիզէն տեղեկացայ որ ղրկած պարի պատկերներուդ քլիշէները յաջող չեն շինուեր, գոյնը քաֆէ ըլլալնուն։

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ
Ստացման թուական չկայ

Նիկոսիա, 24-8-27

Սիրելիդ իմ Արարատ,

Կը ներես որ շատ կարճ պիտի պատասխանեմ օգոստ. 15 թուակիր ա՛յնքան մտերմիկ եւ առատ տողերուդ, քանզի անվերջ հաշիւներով եւ տարեցուցային ձեռագիրներով բեռնաւոր՝ 40 կտոր կ'ըլլամ կոր, ամէնուն հասնելու համար: Մեղքցի՛ր զիս:

*** Այլ եւս ձանձրացած թիւէն ու հաշիւէն, այս ամայի կղզիէն եւ սրտակից անձերու չգոյութենէն, սեպտ. 5ին հոսկէ նաւ կը նստիմ կոր՝ ուղղակի Մարսէյլ, հոնկէ Փարիզ անցնելու համար: Ահա նոր հասցէս.- Théotig, Imprimerie “Massis”, 208bis Rue Lafayette, Paris (10e) France:

Աղօթէ՛ որ ան տեղի օդը յարմարի ինծի եւ ես գլխովին նուիրուիմ Տարեցոյ-ցիս ու հանգստեանս:

Քոյդ անայլայլ սիրով՝

Թէոդիկ

[illegible], 24-8-27

[illegible],

[illegible]
[illegible] 15 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 40 [illegible]
[illegible]
[illegible]:

[illegible]
[illegible]
[illegible] 5 [illegible]
[illegible] 10 [illegible]
[illegible]
[illegible].— Théotig, Imprimerie
"Massis", 208 bis Rue Lafayette,
Paris (10e) France :

[illegible]
[illegible]
[illegible]:

[illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ
Ստացման թուական չկայ

THÉOTIG
(Impr. MASSIS)
208bis, Rue Lafayette
PARIS (10e). FRANCE
Փարիզ, 19-1-28

Մեծայարգ
Տիար Արարատ Քրիսեան
Գահիրէ

Ի ձեռին ունիմ ամսոյս 7 թուակիր նամակդ: Այս տարի քեզի, այսինքն ուղղակի հասցէիդ, տարեցոյցներ չղրկեցի, նախ որ այլ եւս համոզուած էի թէ այդ բանը ձանձրոյթ էր քեզի համար, երկրորդ՝ վստահ ալ չէի թէ հասցէդ նո՞յնն էր մնացած: Բայց պարտաւոր էի օրինակ մը հասցնել ձեռքդ: Սպասեցի որ դուն կը կանխէիր զիս, հասցէդ որոշ տալով: Բայց տեսնելով որ կ'ուշանաս այդ բանին մէջ, *յունվար 9*ին գրեցի Ալպօյաճեանի, որ դպրոցիդ հասցէով քեզի ղրկէ Տարեցոյց մը: Յուսամ, ցարդ ստացած ես արդէն: Թէ ոչ՝ կը հանդիպիս առաջնորդարան[1] եւ կ'առնես, որքան որ քեզի ձանձրոյթ է: Կը տեսնես որ զքեզ կանխած եմ արդէն. դուն ինծի հոտկէ *յունվար 7* ես գրած, այսինքն նամակդ ձեռքս հասնելէն շա՜տ առաջ ես այդ բանը խորհեր ու ըրեր եմ արդէն: Աս ալ այսպէս:

Չեմ զարմանար՝ ինծի ուշ գրելուդ, ոչ ալ կը մեղադրեմ զքեզ, ցորչափ գիտեմ թէ *նշանած* մըն ես ու խելքդ միտքդ մէ՜կ էակի վրայ կեդրոնացուցած ես: Հակառակը մի՜տքս ալ չ'ըրնդունիր, սիրտս ալ. անցեալին մէջ այդ ճամբայէն քալող մըն է դէմինդ, ուստի կը հասկնամ վիճակդ, եւ ականջս չի՜ մտներ, երբ իբր չքմեղանք նամակիդ յապաղման՝ հիւանդութեան խօսք կ'ընես:

Կ'ուզես իմանալ իմ հոս տեղի կեանքս: Ոչի՜նչ նորութիւն: Թէոդիկդ նո՛յնն է հոս ալ, այսինքն քաշուած «Մասիս» տպարանի մէկ խցիկը, առտը-

[1] Ալպօյաճեան Գահիրէի Ազգային Առաջնորդարանի դիւանապետն էր (Ծանօթ. անանուն ձեռագիրի):

**THÉOTIG**
(Impr. MASSIS)
208bis, RUE LAFAYETTE
PARIS (10e). FRANCE

Փարիզ, 19-1-28

[illegible]
[illegible]

[illegible]

(30)

[illegible]

ւընէ մինչեւ իրիկուն գրիչ շարժելու կամ գրքերու մէջ թարթափելու ետեւէ, առանց հաշուելու դեռ *գիշերական տքնութիւնները*: Հոս ուրիշներ ուրի՛շ կերպով կ'իմանան ընդգծած երկու բառերս. հարկ չեմ տեսներ մեկնաբանել, գիտնալով որ եւ *լէպ* չըսած՝ դուն... *լէպլէպին* կը կլլես: Բայց ինծի համար չէ՛ այլ եւս աշխարհիկ ժամանցը: Արդէն զանելանք կու գայ մարդուս վրայ՝ տեղւոյս գեղուհիները դիտելով, ամբողջ շպար, շրթունքէն սկսեալ մինչեւ դէմքերնին ու ծոծրակնին: Թո՛ղ որ դուրս ալ ելած չունիմ. եւ եթէ պատահաբար ելլեմ իսկ, ատիկա՝ ստամոքսիս պէտքին համար միայն կ'ըլլայ, եւ կամ բարեկամով սրճարան մը երթալու առթիւ: Իմ խառնուածքս ու տարիքս ունեցող անձինք արդէն տարբեր կերպով չեն կրնար ապրիլ, չէ՛ թէ հոստեղի պէս դժոխք մը, այլ նոյն իսկ եթէ արքայութիւն երթան:

Ընդունէ՛ փոխադարձ մաղթանքներս, եւ անոնցմէ բաժին հանէ նշանածիդ: Իցի՜ւ թէ ամուսնութիւնդ տաքերուն չձգես. ինէ լա՛ւ գիտես ողջպահիկ կանոնները:

Քոյդ սիրով՝

Թէոդիկ